

0 – 12 YAŞ ÇOCUKLARDA PROBLEM DAVRANIŞLARI OLUMLU YÖNDE GELİŞTİRME SÜRECİ*

Gülçin KAYA**, Davut AÇAR***, Gökhan GÜNEŞ****

Özet

Çocuklar davranış gelişiminde öncelikle ebeveynlerini ve yakın çevresini model aldıkları için, davranış kazanımlarında aile ve yakın çevrenin etkisi yadsınmaz. Çocukların davranış kazanımında ebeveyn ve diğer aile üyelerinin çocuğun gelişimsel dönemlerini de bilmesi olumlu davranış kazandırma da etkili olacaktır. Araştırmanın amacı, bir devlet üniversitesinde görev yapmakta olan idari ve akademik personellerin, 0 – 12 yaş arasında problem davranışları tespit edilen çocuklarının problem davranışlarını en aza indirmeye çalışmaktır. Çocukların problem davranışlarını belirlemeyi ve bu davranışları en aza indirmeyi hedefleyen bir uygulama programı ebeveynlerinin de aktif katılımıyla 2016-2017 güz akademik döneminde araştırmacılar tarafından 13 çocuk ve ebeveynlerinin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmış, elde edilen verilerde nitel yöntemlerle incelenmiştir. Bu süreçte her çocuğun kendine özgü problem davranışı olduğundan, her katılımcı için bireysel uygulamalar ve gözlemler yapılmıştır. Uygulama sonunda programa katılan çocukların davranış problemlerinde azalma, ebeveynlerinin de çocuklarını tanıma ve davranış problemlerinin çözümü noktasında farkındalık seviyelerinin ilerlediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Problem davranış, Davranış geliştirme, Aile ve çocuk.*

THE PROCESSES OF POZITIVE DEVELOPMENTS OF THE PROBLEM BEHAVIOURS OF 0 – 12 YEARS

Abstract

Since children primarily model their parents and their immediate environment in behavioral development, the effects of family and immediate environment cannot be denied in behavioral development process. It will also be beneficial for parents and other family members to know the developmental stages of the child in order to gain positive behavior. The purpose of the study is to try to minimize the problem behaviors of the children whose problem behaviors were determined between 0 and 12 years old come from administrative staff working and academicians at a state university. For this purpose, the research carried out with a total of 13 children and their families during the fall semester of 2016-2017 academic year. The application program that aim to determine and minimize the behavioral problems of children was applied. All children in study and their families participated actively to the program. Observation and interview techniques were used as data collection method in the research and qualitative methods were used for analyzing data. In this process each child has its own problem behavior, applications and observations are made individually for each participant. At the end of the study, it was determined that the behavioral problems of the children decreased, parents recognized their children and the awareness levels of the behavioral problems were improved.

Keywords: *Problem behaviors, Development of behavior, Children and parents.*

*Bu araştırmanın bir bölümü "0 – 12 Yaş Okul Öncesi ve Okul Sonrası Çocuklara Yönelik Davranış Kazandırma Projesi" başlığı altında Bosna Hersek / Saray-Bosna' da düzenlenen VI. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumunda, 18-20 Mayıs 2017 tarihlerinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, HAKKARİ.
e-posta: gulcinkaya@hakkari.edu.tr

***Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, HAKKARİ.
e-psta:davutacar@hakkari.edu.tr

**** Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, HAKKARİ.
e-posta:gokhangunes@hakkari.edu.tr

GİRİŞ

Aile, karı koca, kardeş veya çocuklardan oluşan, bireylerin birbirlerine kan bağı ile bağlı olan bir bütündür. Aile, insana ilişkin ilklerin yaşanması, insan ilişkilerinin birinci dereceden kurulduğu ve toplumsallaşma adına temellerinin atıldığı bir kurum olarak öne çıkmaktadır (Ozankaya, 2000). Çocuğun yaşama ilişkin ilk deneyimlerini ve öğrenimlerini kazandığı, bu deneyim ve öğrenimini hayatının diğer alanlarına yansıtacağı göz önüne alındığında ailenin ilk eğitim kurumu olduğu söylenebilir.

Yavuzer (2012), ailenin çocuk üzerindeki etkisini; Çocuğun toplum tarafından kabulüne, karşılaştığı veya karşılaşıcağı problemlere çözüm bulmasına, yetenek ve karakterinin gün yüzüne çıkmasına yardımcı olduğunu; bunun yanı sıra çocuğun yaşamında başarılı olabilmesi için yönlendirici bilgiler verir, topluma ait tutum, davranışları ve çocuğa güven duygusunu kazandırır, ahlaki davranışların kazanması ve sosyalleşebilmesi için model olduğu şeklinde belirtmiştir. Bu bağlamda çocuğun her bakımdan ilklerini yaşadığı ve birebir temas halinde olduğu, başta ebeveynler olmak üzere ailenin diğer üyelerinin çocuk üzerindeki etkisi yadsınamaz. Çocuk toplumsal olarak model arama çabasındadır ve bu model de çocuğun yakın çevresinde olan anne ve babasıdır (Kırkincioğlu, 2003). Çocukların özgüven içinde büyümesi, kendisine değer veren birey olarak yetişmesinde anne ve baba faktörü çok önemlidir. Çocukların öz saygı, benlik kavramına göre geliştiğine göre burada anne babanın çocuklarına gösterdikleri sevgi çok etkili olmaktadır (Kasatura, 1998). Özgüven bakımından güçlü olan çocuklar gelecekte mutlu ve başarılı yetişkinler olabilmektedir (Mckay ve Fanning, 1998).

Çocuğun doğumu ile en çok etkileşimde bulunduğu bireyler anne ve baba olması sebebiyle, ebeveynlerin çocuğa karşı sorumlulukları da o derece büyüktür. Anne babanın çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen demografik değişkenlerden biri de ebeveynlerin kişilik özellikleridir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim, bireyler üzerinde olumlu veya olumsuz, uygun veya uygun olmayan biçimde birbirlerine karşı nasıl davranılmasını öğretir (Güngör, 1995; Clark, 1996). Anne babalar çocuklarının öncelikli olarak gelişimlerine ait olan özelliklerini bilmeli ve bu gelişim dönemlerinin ihtiyaçlarını belirleyip ona göre davranmalıdırlar (Yavuzer, 2001; Nelsen, Lott, ve Glenn, 2002). Çocukların davranışlarının istendik olabilmesi için gelişim özelliklerini bilmek gerekir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2012). Gelişim özellikleri bilinmediği zaman çocuğun yetiştirilmesi tesadüflere bırakılır ve bu durumda istemeden çocuğa zarar verilebilir.

Çocuğun bir davranışı yapmama yetisine sahip olması ve çocuktan davranışı yapmaması istendiği halde, çocuk bu davranışı tekrarlamaya devam ediyor ise, bu davranış problemlili kabul edilir (Birkan, 2002). Çocuklarda görülen davranış sorunları farklılıklar göstermektedir (Le Compte, Okman ve Sükan, 1979). Duygusal ve davranışsal problemler açısından, üç yaşındaki çocukların % 7' sinde hafif veya ciddi problemlere rastlanırken, % 15' inde kurallara tabi olmama davranışları görülmektedir. Bunun yanı sıra çocuklarda yaş büyüdükçe oranlarda artma gözlenmiştir (Ekşi, 1999). Çocukların inatlaşma dönemi iki – dört yaş arasındadır ve özellikle üç yaş 'inat yaşı' olarak bilinir (Ataç, 1991). Bu dönemde çocuk ayırım yapmaksızın aile üyeleri başta olmak üzere herkesle çatışmaya girebilecek potansiyele sahiptir ve bu inatlaşma süresince fikir değişiklikleri görülebilmektedir (BRAM, 2004). Bu noktada aile ve çocuğun yakın çevresinin yapması gereken ısrarcı olmaktan vazgeçmek, çocukla ortak bir paydada buluşmak için onun da anlayabileceği şekilde çıkış noktaları aramaktır (Ataç, 1991). Beş – altı yaş çocuklarda yapılan bir araştırmada davranış problemi gösteren çocuklarda erkeklerin daha yoğun olduğu ve genel olarak bu problem davranışlarda önceliğin içe kapanıklık, aşırı hareketlilik ve iştahsızlık olduğu görülmüştür (Taner, Derman ve Başal, 2013). Unutulmaması gereken çocukların büyüdükçe bazı problem arz eden davranışları bırakabildiğidir. Örneğin, tırnak yeme davranışı genel olarak dört – sekiz yaş arası ortaya çıkmaktadır ve ergenlik döneminin bitimine doğru bırakıldığı görülmektedir.

Davranış problemlerinin ortaya çıkmasında anne-baba ve çocuk iletişimin etkisi çok yüksektir (Kandır, 2000). Yapılan araştırmalarda çocuklardaki davranış sorunlarının temelinde, aile ile ilgili olumsuz yaşantıların olduğu belirtilmektedir (Arkan ve Üstün, 2009; Dursun, 2010). Özellikle aileye ait ve demografik değişken olarak kabul edilebilecek olan, yoksulluk, anne babanın anlaşamaması, ebeveynlerden birinin aileyi terk etme durumu, ebeveynlerin sağlık durumu veya ebeveynlerden birinin yokluğu vb. değişkenler de çocuk davranışları üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Bu olumsuz etkilerden biri olarak, ebeveynler arasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle aile bütünlüğünün bozulması ve yoksulluk örneği gösterilebilir (Sezer, 2006). Çocuğun aşırı stres içeren aile ortamında büyümesi (Beautrai, Fergusson ve Shannon, 1982), ebeveynlerden birinin yokluğu, çocuğun aile dışında yetişmesi veya ebeveynlerden birinin aileyi terk etmesi (Ziyalar, 1984) gibi durumların çocukları alt ıslatma, yalan söyleme, iştahsızlık, bir şeyler çalma vb. gibi problemlili davranışlara götürebilmektedir (Sezer, 2006).

Gürşimşek, Girgin, Harmanlı ve Ekinci (2006), annenin ruhsal durumunun, çocuğun anneden gerekli olan ilgiyi bulamamasına ve bunun da çocukta davranış problemlerine yol açtığını söylemektedir. Bunun yanı sıra annenin ve babanın tutumları da davranış problemlerine yol açabilmektedir. Örneğin otoriter, duyarsız, ihmalkar, hükmedici, reddedici veya koruyucu ebeveyn tutumları çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir (Arı, 2005). Otoriter tutum sergileyen anne ve babalar çocuğun kişiliğini eleştiri şeklinde yönetmeye çalışmakta, çocuğa cezalar (fiziksel, sözlü) verebilmektedir (Arslan, 1992). Bu olumsuz tutumlara maruz kalan çocuklarda olumsuz benlik, özgüven eksikliği, pasif kişiliğe sahip olma ve saldırgan davranışlar görülebilmektedir (Çağdaş, 2003). Bunun yanı sıra normalin üstünde hoşgörülü ortamda büyüyen çocuklar ise ebeveynleri tarafından aşırı derecede kontrol eksikliği ile karşılaşmakta, neredeyse bütün konularda ebeveynleri tarafından karar vermeleri kendilerine bırakılmış durumdadır ve bu çocuklar, davranışlarının çoğunu sınırsız şekilde yapabilmekte, kendilerinde sınırsız haklar görebilmektedir. Bu durumda çocuk eğer bilerek çevresine zarar verse dahi ailesi bunu kabul etmekte zorlanmakta (Çağdaş, 2003) iş birliği eksikliği ve sosyal uyum da sıkıntılar görülmektedir (Yavuzer, 2004).

Anne ve babanın çocuğa eğitim verirken dengeli, kararlı tutum sergilemeleri çocuğa davranış konusunda neyi yapıp yapamayacakları konusunda yardımcı olmaktadır (Gander ve Gardiner, 1993). Kararsız ve dengesiz tutum sergileyen ebeveynler karşısında çocuk tutarsız davranışlar gösterebilmekte bunun yanında korku, kuruntular oluşturmaktadır (Yörükoğlu, 1992). Çocuk bu durumda hangi davranışının onaylandığını hangisinin onaylanmadığını bilememekte ve davranış ayırımı yaparken zorlanmaktadır (Geçtan, 2006). Çocuk ve ebeveyn iletişimde önemli noktalardan biri de anne babaların çocukların davranışlarını kabul etmede tutarlı davranması gerektiğidir (Öğülmüş, 2001). Ebeveynlerin, kendi aralarında tutarlı kabullenmeler yapması gerekmektedir. Örneğin çocuğa karşı anne hep affetme noktasında tutarlı, baba ise ceza verme noktasında tutarlı olabilir, bu durumda ikisi de kendi içlerinde tutarlı gözükse bile birbirleri ile tutarsız bir tutum içindedirler.

Çocuğun sosyal davranış kazanmasında, çocuğun kişiliği, ailesinin yapısı, kültürel faktörler de etkili olmaktadır (Özabacı, 2006). Çünkü sosyal hayattaki yetersizlikler, çocukların okul başarısını ve akranlar arası iletişim vb. durumlarda olumsuzlukların yaşanmasına neden olabilmektedir (Gottman ve Putallaz, 1981). Bu durumda çocukların sosyalleşme, dil gelişimi adına kritik yıllar olarak kabul gören okul öncesi dönemin ayrı bir önemi vardır. Okul öncesi eğitim ortamlarının çocukların uyumsal ve davranışsal gelişimi, değişimi için modeller sunduğu belirtilir (Odom, 2000). Çocuğun okul öncesi dönemde sosyal yaşama uyumu ön plandadır (Diener ve Kim, 2003). Sosyal uyum probleminin yaşanması çocukların saldırgan davranış gösterebileceklerine ilişkin bir ihtimaldir (Karakuş, 2008). Okul öncesi dönemde bu problemlerin aile ve çocuğun öğretmenleri tarafından fark edilmesi ve önleyici müdahalede bulunulması, çocuk için ileriki dönemlerde daha büyük problemlere yol açmaması adına önem arz etmektedir (Profeta, 2002).

Sosyal bir varlık olan insan, yaşamın temelinde yakın çevresinden başlayarak toplumla etkileşim içerisinde ve bu etkileşim sonucunda, insanın toplum tarafından kabul gören davranışları ile sağlıklı ve mutlu olması arasında olumlu yönde ilişki olduğu söylenebilir (Güney, 2009). Doğumdan itibaren ailenin bütün üyelerinin etkisinde kalan ve davranışsal olarak da kendisine aile içerisinde model arayan çocuklar, yakın çevresinin davranışlarını gözlemleyerek, kendi davranışlarında da deneyimleyerek şekillendirir (Demiriz ve Öğretir, 2007). Bu araştırma, bir devlet üniversitesinde görev yapmakta olan idari ve akademik personellerin, 0 – 12 yaş arasında problemleri davranışları olan çocuklarının bu davranışlarını en aza indirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın, toplumun geleceği olan çocukların problem davranışlarına yönelik olumlu yönde geliştirmesi ve literatüre katkı yapması beklenmektedir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır. Eylem araştırmasını Elliot (1991) “sosyal durum içerisindeki eylemin kalitesini artırmak amacıyla sosyal durumun araştırılması” olarak açıklamıştır. Fraenkel ve Wallen (2003) ise eylem araştırmasını “bir problemi çözmek ya da yerel bir uygulama hakkında bilgi vermek için bilgi toplamak amacıyla bir ya da daha fazla kişi ya da gruplar tarafından yapılan araştırma” olarak tanımlamaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırma, 2016-2017 güz akademik döneminde, bir devlet üniversitesinde görev yapmakta olan idari ve akademik personellerin çocukları arasında 0-12 yaş grubunda yer alan ve problem davranış sergileyen 13 çocuk ve aileleri ile yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması sürecinde gözlem ve görüşme teknikleri birlikte kullanılmıştır. Görüşme, önceden belirlenmiş bir hedefe yönelik araştırmacı tarafından katılımcılara yönlendirilen sorular ve alınan yanıtlara dayalı bir dinamik süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Gözlem tekniği, ortam veya kurumda oluşan davranışları ayrıntılı şekilde tanımlayabilmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Gözlemlerle davranışa ilişkin kapsamlı şekilde veri elde etmek mümkündür (Bailey, 1982).

Araştırma 2016 yılı Ekim ve 2017 yılı Ocak ayları içerisinde yapılmıştır. Bu süreç içerisinde ebeveyn ve çocuklarla yapılan ilk görüşmelerde aileyi, çocuğu tanımaya ve problem davranışları belirlemeye yönelik yapılmıştır. İlk görüşmelerin sonucunda ebeveynlere dikkat çeken problem davranışlara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Ardından ailelerin bu önerileri uygulaması beklenmiştir. Her problem davranışa yönelik ailelerle onların da uygun olduğu zaman dilimleri belirlenerek iletişime geçilmiştir. Bu nedenle aile ve çocuk ile farklı zaman dilimlerinde görüşmeler yapılmış ve görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

Araştırmadaki tüm çocuklar için veri toplama süreci farklı zaman dilimlerinde aşağıda Tablo 1’ de görüldüğü gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 1: (12) aylık çocuğa ait veri toplama sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir

	Tarih	Süre	Amaç	Öneri	Uygulama	Sonuç
1.Görüşme	08.11.2016	60 dakika	Aileyi, çocuğu tanıma ve problemi tanıma	-	-	-
2.Görüşme	15.11.2016	60 dakika	Uyku düzensizliği ve süten kesme de yaşanan problemlere yönelik önerilerde bulunmak.	Çocuğun kendisine ait yatakta uyuması sağlanabilir ve anne sütünün önemi anlatılabilir ayrıca çocuğun aç iken sütün verilmesine dikkat edilebilir	Ebeveynlerden önerileri uygulamada süreklilik sağlamlarının istenmesi	-
3. Görüşme	13.12.2016	40 dakika	1. Önerilerin problem davranışa olumlu yönde etkisi oldu mu, aile önerileri uygulayabildi mi? 2. Aile ile birlikte süreci değerlendirme.	Çocuğun uyku düzeni için kendi kendisine uyuması sağlanabilir ve çocuk aç iken emzirme yapılabilir	Uygulamalara devam edildi.	Düzenli emzirmenin gerçekleşmeye başlaması, kendi yatağında uyumaya başlaması.

Yapılan görüşmelerde araştırmacıların vermiş oldukları öneriler doğrultusunda, çocuklardaki problem davranışların değişimleri ve buna bağlı olarak ebeveynlerdeki değişimler de not edilmiştir. Ayrıca çocuklara ilişkin gözlemleri hem araştırmacı hem de ebeveynler kendileri yapmıştır. Ebeveynlerden çocukları aile ortamında gözlemlemeleri ve gerekli notları tutmaları istenmiştir. Ebeveynler, çocuğun problem davranışı gün içerisinde ne kadar veya hangi durumlarda sergilediği gibi notları olarak araştırmacıya bu notları iletmıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda çalışma grubunu oluşturan 13 çocuk, benzer problem davranışı sergiledikleri yoğunluğa göre sıfır – iki, iki – dört, dört – altı, altı– on iki yaş aralığı olacak şekilde dört bölüme ayrılarak analizleri yapılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çocuğun problem davranışlarının belirlenerek (uyku düzensizliği, düzensiz yemek yeme gibi), aileye yapılan öneriler (gün içinde çocuğun fiziksel yorulması, yemek yemenin daha cazip bir hale getirilmesi gibi) ve bu

önerilerin etkisi (düzenli uyku, düzenli yemek yeme gibi), her çocuk için bireysel olarak hazırlanmış tablolarda ayrı ayrı belirtilmiştir. Sadece çocuğun problem davranışları (dil-konuşma yetersizliği, inatçılık, düzensiz tuvalet eğitimi, süt kesme) değil, aynı zaman da ebeveynlerin bu durumdaki tutumları da incelenmiştir.

Çocukların yaş grubuna göre, sergilemiş oldukları ortak problem davranışlar ve kritik dönemler dikkate alınarak, 4 farklı dönemde incelenmiştir. Bunlar, sıfır-iki yaş, iki-dört yaş, dört-altı yaş ve altı-on iki yaş arasıdır. Çocukta ebeveynlerin fark ettiği problem davranışlar ve varsayılan nedenler gösterilirken, araştırmacının ebeveynlere bulunduğu öneriler ve bu önerilerin etkisi her çocuk için ayrıca belirtilen tablolarda ifade edilmiştir.

0-2 yaş dönemi

Bu dönemde 4 farklı çocuk ve ebeveyn davranışlarına dikkat çekilecektir.

Tablo 2: Çocuk 1' e ait bilgiler (10 aylık)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Yemek yeme düzensizliği	İştahsızlık, çocuğun yemek seçmesi, annenin kendisinin yeterince ikna edici olmadığı	Gün içerisinde neler yediğini gösteren bir liste hazırlanabilir, fiziksel değişimlerine daha çok dikkat edilebilir	1 haftanın sonunda annenin aslında çok az yemediğini fark etmesi ve çocuğun damağında beyazlık fark etmesi
Uyku düzensizliği	Gündüz uykusu az ama gece uykusunda sık sık uyanma, huzursuzluk	Gün içerisinde fiziksel aktivite içeren davranışlar yapılabilir, çocuğun dikkatini çeken dokunsal temas içinde olunabilir	Diş çıkarmanın verdiği bir huzursuzluk yüzünden olması ve buna yönelik annenin davranması

Çocuğun ebeveynler tarafından fark edilen davranışları ve nedenleri, ailenin evde beraber geçirdiği zamanın önemini ortaya koymaktadır (Yavuzer,2001; Nelsen, Lott,ve Glenn, 2002). Tablo 2'de, çocuğun dikkat çeken problem davranışları yemek yeme ve uyku düzensizliği olarak görülürken, varsayılan nedenler arasında yemek yeme düzensizliği için iştahsızlık ve yemek seçme, uyku düzensizliği için huzursuzluk ve sık sık uyanma ifade edilenler arasındadır. Görüşmelerde, araştırmacıların önerileri, problem davranışın nedenlerini ortaya çıkarabilmeye yönelik iken (örneğin, anneden yemek yeme ölçüsünü ortaya koyabilmeye yönelik, saatlerde olacak şekilde, bir yemek listesi), önerilerin etkisinde ise çocuğun davranışındaki değişikliğin, (örneğin diş çıkarması), fark edilmesi olduğu görülmüştür. Aşağıda bir anne ile yapılan görüşmeye ait örneğe yer verilmiştir.

Örneğin; Öncesinde,

Araştırmacı: çocuğunuzda fark ettiğiniz en belirgin olumsuz davranışları söyleyebilir misiniz?

Anne: çocuğum bu aralar yemek yemiyor, ya da bence yeterince yemek yemiyor, aç kaldığını düşünüyorum, bu durum beni çok üzüyor.....

Araştırmacı: Çocuğunuzun ne kadar yediğini her öğün, ölçüyle belirterek, yazmanızı yani kısa ve net bir yemek listesi oluşturmanızı istiyorum, bunula birlikte çocuğunuzun bu süreçte, özellikle fiziksel açıdan, yakından gözlemlemenizi tavsiye ediyorum.....

Sonrasında;

Araştırmacı: Merhaba, nasılsınız? İzlenimlerinizi benimle paylaşır mısınız?

Anne: Çocuğumun aslında az yemediğini fark ettim, gelişimi konusunda doktoru ile de konuştum ve normal olduğunu öğrendim ama asıl düzensizliğin sebebinin diş olduğu ve çocuğumun diş çıkardığını fark ettim. Aynı anda birden çok diş çıkartıyor ve ben fark etmemişim.....

Araştırmacının ebeveynler ile görüşmelerinde, annenin tedirginliği en çok dikkat çeken noktalardan birisidir. Diğer bir nokta, bazı durumlarda, özellikle annenin görüşmelerden sonra, çocuğundaki davranış farklı yönleriyle ele almaya başlaması ile annenin kendisini çocuğu için yetersiz olabileceğini hissederek endişeye kapılmasıdır.

Tablo 3: Çocuk 2' e ait biltgiler (12 aylık)

Problemleri Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Uyku düzensizliği	Anne ile uyuma ve gece emzirmesi, huzursuzluk	Kendine ait yatakta uyuyabilir, gece boyu emzirme sıklığını azaltılabilir, gün içinde daha sık oyun oynanabilir	İlk gece 3 defa uyanması ve anneyi araması, 3. geceden sonra kendi yatağında uyuması, gece boyu daha az ve düzenli emzirme
Süt kesme	Anne emzirirken oyun haline dönüştürmesi ve emmesi	18-24 aylık iken emzirmenin daha doğru olabileceği, anne sütünün hem fiziksel hem de zihinsel gelişim için önemi, emzirmeyi anlamlı kılma adına çocuk aç iken ve kısa tutularak yapılabilir	Emzirmenin kısa tutulduğu ilk süreçte çocuğun tepki göstermesi, ama dikkatini farklı yöne çekerek daha yumuşak geçişler sağlanması

Çocuğun gece uykusundaki düzensizliğin anne ile uyuması ve annenin gece emzirmesi öncelikli sebep olurken, huzursuzlukta varsayılan nedenler arasında gösterilmektedir (Birkan, 2002). Görüşmeler sırasında kaydedilen bazı durumlar aşağıda belirtilmiştir.

Öncesinde;

Anne: Çocuğum gece uyurken çok sık uyanmakta ve düzenli bir uykusu bulunmamakta. Çoğu zaman gün içinde de huzursuz davranmakta. Bir de nerdeyse her zaman süt emerek uykuya dalıyor, ama ben süttten kesmek istiyorum. Bu konuda ne yapabilirim?

Araştırmacı: Öncelikle çocuğunuz nerde uyuyor, sizinle mi yoksa kendi yatağında mı?..... Bir de gündüz ve gece kaç saat uyumakta çocuk?.....Çocuğın kendi yatağın da uyuması, uykunun büyük bir bölümünün gece boyu olması ve çocuğın gün içinde fiziksel aktiviteler içinde bulunması ile uyku düzeni daha kolay sağlanabilir. Süttten kademeli bir şekilde kesilmesi, çocuğın durumu kabul etmesini daha kolaylaştırabilir.

Sonrasında:

Araştırmacı: Uyku düzensizliği ve emzirmeyi azaltma konusunda neler yaptınız?

Anne: İlk gece üç defa uyandı ve beni aradı, ama üçüncü geceden sonra artık kendi yatağında uyumaya alıştığını düşünüyorum çünkü daha az ve düzenli bir şekilde uyanıp emmeye başladı..... Emzirmenin kısa tutulduğu ilk süreçte önce çok tepki gösterdi ama dikkatini farklı taraflara çekerek daha yumuşak bir geçiş sağladık.....

Araştırmacı, yukarıda görüldüğü gibi, annenin belirttiği nedenlere yönelik bazı yönlendirmelerde bulunmuştur. Örneğin, çocuğun kendine ait alanlarını oluşturma adına, kendine ait yatağında uyuması ve gece daha rahat uyuması için gün içerisinde fiziksel aktivitelerle ağırlık vererek bedenen yorulmasını sağlama. Böylece çocuk daha rahat bir uyku çekerek gece emzirmelerinde de anne düzeni sağlamış olur. Anne, babanın iş nedeniyle evde bulunamadığı için, işten döndüğü zaman çocuk ile hep kendisinin ilgilendiğini ve kendisine vakit ayıramadığı için bazen hırçınlaştığını ve bu davranışının sonucunda da kendisini suçlu hissettiğini ifade etmiştir. Bu bakımdan, kendisinin iyi bir ebeveyn olma adına yetersiz kaldığını hissederek, bazen kendisini bazen de eşini suçladığını, bu durumunda kendisini gelecek ile ilgili endişelendirdiğini ifade etmektedir.

Tablo 4: Çocuk 3'e ait bilgiler (18 ay)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Dil-konuşma yetersizliği	Dil karmaşası, evde iki dil kullanılması	Evde bir dil konuşulabilir, çocuk dil ayırımına varana kadar sürmesi gerekebilir	Kelime hazinesinde artış olması, telaffuzun tekrarlar ile daha iyi olması
İnatçılık	İstedğini yaptırmak istiyor, evde her dediği oluyor	Önlem almaya dayalı bir yol izlenebilir, isteklerini makul yollarla şekillendirebilir, inatlaşmanın karşılıklı olduğu belirtilerek ebeveynlerin bundan kaçınması gerektiği vurgulanabilir	İnat seviyesine gelmeden davranışlarını daha çok yakalaması, gün içerisindeki inat sayısında azalması
Olumsuz davranış (kafasını yere vurma)	İstekleri yapılmadığında tepki olarak, yere kafasını vurma	Çocuk isteklerini inatlaşıp tepki göstermeden 3-5 dakika öncesinde önlem alınarak dikkati farklı yöne çekilebilir	Olumsuz davranışın ortaya çıkma sıklığında azalma fark edilmesi

Çocuğun benmerkezci olduğu bu dönemde, kavram karmaşası ile birlikte ortaya birden fazla problem davranış çıkabilmektedir. Ebeveynlerin karşısına, özellikle bu dönemlerde karşılaşılabilen problemlili davranışlar, Tablo 4'teki problem davranışlar dikkat çekmiştir. Ebeveynler çocuklarının gelişim özelliklerinin farkında olmalı, çocuğun durumuna uygun ve ihtiyaçlarına yönelik eğitmelidir (Yörükoğlu, 1995; Yavuzer, 2001; Nelsen, Lott ve Glenn, 2002). Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde,

Öncesinde;

Anne: Çocuğumla konuşmamız birkaç kelime üzerinden gelişmektedir. Konuşurken birden fazla dil kullanarak kendince cümle kuruyor. Bizden de ona cevap vermemizi ya da onu anlayarak hareket etmemizi bekliyor ama biz anlayamıyoruz onu. Bu yüzden sinirleniyor ve kafasını yere vuruyor. İsteddiği olana kadar ağlıyor, kendini yere atıyor, bizde dayanamayıp dediğini yapıyoruz.....

Sonrasında:

Araştırmacı: Öncelikle çocuğun dil ayırımının farkına varması gerekir..... evde bir dil konuşulması çocuğun dil ayırımına varmasına yardımcı olur... Çocuğunuzun anlamadığınızda onu anlamaya çalışın ve size ne anlatmak istediğini tahmin ederek çocuğunuza sorun. Bazen de inatlaşmadan, önlem amacı ile, çocuğun dikkatini farklı bir tarafa yönlendirin....

Anne-babalar çocukların erken yaşta birden fazla dil öğrenmesini desteklerken, bunun tam olarak nasıl yapılması gerektiğini bilmedikleri için ve çocuğun da dil farkındalığı olmadığından, çocukta dil karmaşası yaşanmıştır. Duyduğu her kelimenin tek bir dil ait olduğunu düşünerek beyinde kodlama yapmıştır. Böylece çocuk kendini anne-babasına ifade ettiğini düşünürken karşı taraftan aynı dönütü alamadığı için yeni problem davranışlar ortaya çıkarmaktadır (Sürücü, 2005). İnatçılık, bu durumlarda göze çarpan önemli problem davranışlardandır. Ebeveynlerin davranışları algılama süresi (Ozankaya, 2000) çocuk için yeterli olmayınca çocuk kendince dikkat çekici yeni bir davranışa başvurur ve aile bireylerinden gelen olumlu ya da olumsuz pekiştireçler ile davranışa yön vermektedir. Bu süreç ebeveynlerin istemediği bir şekilde yol almaya başlar. Yalnız, araştırmacıların, görüşmelere gönüllü katılan ebeveynlere, çocuktaki problem davranışlara yönelik sunulan tavsiyelerin birebir yerine getirilmesi ile problem davranışların görülme sıklığında azalma fark edilmiştir.

Tablo 5: Çocuk 4'e ait bilgiler (20 ay)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Süt Kesme	Emzirme sırasında artık oyun haline gelmesi ve alışkanlık yapması	Emzirme sıklığı azaltarak süt kesilebilir, önce gündüz sonrada gece kademeli olarak kesilebilir.	İlk gün gece-gündüz huzursuzluk sergilemesi, 2. gün daha ılımlı davranması, 3. gün artık daha uyumlu davranması
Tuvalet Eğitimi	Yaşın verdiği olgunlukta olması ve bezin artık rahatsız etmesi; ama annenin denemelerine rağmen, tuvalet alışkanlığını kazandırmada güçlük çekmesi	Süt kesildikten sonra tuvalet eğitimi ile ilgili önce video izletilebilir, sonra tuvalet eğitimi almış yaşatını gözlemleyebilir	Çocuğa süt kesildikten sonra ilk 3 gün, günde belli aralıklarla tuvalet eğitimi videoları izlettirilmesi sonrasında akranlarından 2 çocuğun, sonraki 3 gün, tuvaleti kullanırken izletilmesiyle çocuk, tuvalet eğitimine karşı daha olumlu davranışlar sergilemesi
Uyku Düzeni	Gündüz nerdeyse 2 saate kadar uyumakta	Gündüz uykusunu azaltarak gün içinde fiziksel aktivitelere ağırlık verilebilir	İlk birkaç gün gündüz uyku saatine yakın huzursuz davranışlar sergilemekte ama 5 gün sonra gün içi fiziksel aktiviteleri de artırarak gece uykusunda daha düzenli olma

Tablo 5'te belirtildiği gibi çocukta gözlenen problem davranışlar, çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin göze çarpan davranışlarındandır. Süt kesme sadece çocuk için değil anne için de zor süreçlerden birisidir. Öğülmüş'e (2001) göre, bu süreçte annenin duruşu çocuğun davranışı kabullenmesinde büyük rol oynamaktadır.

Görüşmede, öncesinde;

Anne: Çocuğum emzirme esnasında, durumu oyun haline getirmesini alışkanlık yapıyor, bunun yanında çocuğumun yemek yemesi bence daha önemlidir.

Araştırmacı: Emzirmenin sıklığının azaltılarak bırakılması gerekiyor, öncelikle gündüz sonrada gece kademeli olarak kesilmesi gerekmektedir....

Kademeli bir şekilde çocuğa davranışların daha kolay kazandırılması, ebeveynlerin de dikkatini çekmiştir. Döneminde edinilmesi gereken, önemli davranışlarından biri olan tuvalet eğitimi, annenin yönlendirmeleri ile birlikte, çocuğa yumuşak bir geçişle kazandırılması ileriki hayatında daha olumlu tepkiler göstermesine yardımcı olabilir.

2-4 yaş dönemi

Bu dönemde 5 farklı çocuk ve ebeveyn davranışlarına dikkat çekilecektir.

Tablo 6: Çocuk 5'e ait bilgiler (2 yaş 2 ay)

Problemleri Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Uyku düzensizliği	Gece boyunca sıklıkla uyanma, bazen ağlama o yüzden anne ile uyuma	Gece boyunca uyansa bile kendi yatağında uyuyabilir, anne sadece yatağın ucunda oturup uykuya dalmasını bekleyebilir	İlk gece yarı uykulu bir şekilde uyumamak için direnme ama annenin devamlı duruşu ile 3. gece kendi yatağında uyumaya başlaması
Anne-çocuk bağımlılığı	Anne olmadan hiçbir şey yapmaması	Anne ev içerisinde onunla beraber iş yapabilir, işin çoğunu onun yapmasını sağlayabilir, bireysel başarılı olabileceği sorumluluk verebilir	Anne bir adım geride kalarak aslında tek başına çoğu şeyi başarabildiğini hissettirmesi, böylece bağımsız davranışlar sergilemesi
Gün içinde huysuzluk huzursuzluk	Uyku düzensizliğinin sonucu	Düzenli gece uykusu kazanması sağlanabilir	Uyku düzenini kazandıktan sonra gün içindeki huysuzluğun azalması

Tablo 6' da, çocukta görülen bazı problem davranışların birbiri ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Uyku düzensizliğinin bedeni olumsuz yönde etkilemesi sonucu ile çocuk gün içerisinde huysuz ve huysuz davranışlar sergilemiştir. Ortaya çıkan olumsuz davranışların ebeveynlerin çocukları ile nasıl iletişime geçebileceklerini en azından temel olan iletişim becerilerini öğrenerek yardımcı olabilir (Anooshian, 2005). Uyku düzeni kazandırılması sonucu çocukta gün içinde görülen problem davranışlarında da azalmalar gözlenmiştir. Çocukta ortaya çıkan diğer olumsuz davranış anne-çocuk bağımlılığıdır.

Görüşmede;

.....

Anne: Çocuğum ben olmadan hiçbir şey yapmıyor.... Her yaptığı işte benimde yanımda olmamı istiyor ve bu durumda beni rahatsız ediyor çünkü ben çalışıyorum ve eve yorgun geliyorum, ama bunun yanında rahatsız olduğum için de bazı zamanlar kendimi suçlu hissediyorum....

Araştırmacı: Çocuğunuza bağımsız olabileceğini göstermeniz gerekiyor. Örneğin; bazı şeyleri tek başına yapabileceğini, başarma ve takdir etme duygusunu ön planda tutarak onu yönlendirebilirsiniz...

Araştırmacı, bu davranışı azaltmaya yönelik annenin çocuğa başarabileceği sorumluluklar yükleyerek kendi bağımsızlığını kazanmasına yardımcı olmuştur. Bu sürecin başlangıcında ebeveynler çocuğa karşı nasıl bir tavır içinde olmaları gerektiğinden emin olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı durumlarda çocuğa yeterince ilgi göstermediklerini düşünerek kendilerini suçladıklarını ve bu yüzden çocuğun bütün isteklerini yerine getirdiklerini ama bu şekilde de durum içerisine sıkışık kalmış hissettiklerini paylaşmışlardır. Anne, araştırmacının önerilerini yerine getirerek, çocukta olumlu yönde davranış değişikliğinin hızlı bir şekilde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Ebeveynler, özellikle, çocuğun uyku düzensizliğinin üçüncü günün sonunda son bulması ile artık tüm aile üyelerinin gece boyunca uyuyabildiklerini, böylece çocuğun, gün içindeki huysuzluğunun da neredeyse hiç görülmediğini belirtmişlerdir. Diğer önemli problem davranış ise anne-çocuk bağımlılığıdır. Çocuk annesi yanında olmadan neredeyse hiç bir ihtiyacını giderememekte ve gelişimine bağlı görevleri yerine getirememiştir. Bu yüzden anneye, çocuğun bir adım gerisinde durarak çocuğun aslında kendi başına başarılı olabileceğini hissettirmesi ve böylece çocuğun bağımsız davranışlar sergilemesine yardımcı olabileceği tavsiye edilmiştir. Bunun sonucunda artık çocuğun bağımsız olarak ortaya koyduğu birden çok davranışın olduğu, aile bireyleri tarafından gözlenmiştir.

Tablo 7: Çocuk 6'ya ait bilgiler (2 yaş 6 ay)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Yemek yeme düzensizliği	Yemek öğünleri yerine abur cubur yemekte	Evde olabildiğince abur cubur bulundurulmamalı öğünlerde böylece yemek yeme alışkanlığı kazanabilir	İlk birkaç gün yemek yemeyi reddetmesi, sonrasında tadına bakarak yemeye başlaması
Dil karmaşası	İki dili karıştırarak konuşma	Dil kavramını öğrenme adına öncelikle çocukla bir dil konuşulabilir, çocuğun dil kavramını doğru algılamasının gerekliliği sağlanabilir	Çocuk aile bireylerinin ortaklaşa dil çalışması ile çocuk daha net bilindik cümleler kurabilmesi
Tuvalet eğitimi	Bezden rahatsız olması	Tuvalet eğitimi ile ilgili video izletilebilir, akranlarını izleyebilir, annenin sabırlı olması gerekebilir	Çocuğun tuvalet eğitimini almaya açık olması, annenin çocuğun tuvalete uyum sürecinde olduğunu ifade etmesi

Tablo 7'de, yemek düzensizliği, dil karmaşası ve tuvalet eğitimi çocukta öne çıkan problem davranışlar olarak verilmiştir. Görüşme de ilk önce;

.....

Anne: Çocuğum doğru düzgün yemek yemiyor. Evde yemek öğünlerinin yerine abur cubur yiyor...

Araştırmacı: Evde olabildiğince abur cubur bulundurmamalısınız, böylece çocuk öğünlerde yemek yeme alışkanlığı kazanabilir.....

Sonrasında;

Anne: İlk birkaç gün yemek yemeyi istemedi ama sonrasında artık yemeğin tadına bakmayı kabul etti, ve yemeye başladı.....

Ebeveynlerin, çocuklarını mahrum etmeme adına evde bulundurdıkları bazı tüketilen malzemelerin aslında gelişimlerini desteklemediklerini fark ettiklerini belirtmişlerdir. Böylece verilen öneriler ışığında, aile bireyleri evde düzenlemelere giderek yaşantılarında değişikliğe gitmişlerdir. Problem davranışların yakın çevresi tarafından fark edilip, zamanında müdahalesi ile hayatının ileri ki yaşlarında daha büyük sorunlar yaşamasını önleyebilmektedir (Profeta, 2002). Örneğin; dil karmaşası yaşayan çocuğa kritik dönemde yapılan yönlendirmeler ile çocuğun dil ayırımının farkındalığının kazandırılması. Bunun sonucunda anne, çocuğunun, kelime kullanımında telaffuzunun gözle görülür şekilde düzeldiğinin ve kelime hazinesinde artışın fark edildiğinin araştırmacı ile paylaşmıştır. Bu süreçte çocukta olumlu yönde davranış değişikliği gözlemlendiği söylenmiştir.

Tablo 8: Çocuk 7'ye ait bilgiler (3 yaş)

Problemli Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Anne-çocuk bağımlılığı	Anne-çocuk arasındaki bağı normalin üstünde çok güçlü	Baba-çocuk daha fazla beraber vakit geçirebilir, ikisinin yapabileceği aktiviteler bulunabilir	Baba, çocuğuna yeterince vakit ayıramadığı için, babanın çocuğuna yönelik davranışında değişiklik görülmesi
İnatçılık	İstediklerini yaptırmaya yönelik inatlaşma mevcut	Çocuk inatlaşma seviyesine gelmeden önlem alınabilir, dikkati dağıtılabilir, inatlaşmanın karşılıklı olduğu belirtilerek ebeveynlerin bundan kaçınması gerektiği vurgulanabilir	Anne, çocuğun dikkatini dağıtarak inatlaşmanın etkisinde azalma görülmesi
Benmerkezci tutum	Anne-baba neredeyse bütün durumlarda çocuğun isteklerine göre hareket etmekte	Anne-baba kendi isteklerini ifade ederek yerine getirmeye çalışabilir, küçük seçimlerle başlanabilir	Ebeveynlerin isteklerini yerine getirmede başarılı olamaması, çocuğun aile bireylerine karşı daha baskın görünmesi

Tablo 8'de ebeveynlere karşı daha baskın görünen bir çocuk profili göze çarpmıştır. Anne-çocuk arasındaki bağı çocuğun yaşına göre normalin üstünde olması negatif bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Görüşmede ilk önce;

Anne: Çocuğumuzun bütün ihtiyaçlarından ben sorumluyum. Neredeyse her şeyi birlikte yapıyoruz, o yüzden bana inanılmaz bağlıdır, ama bende onu görmeden duramıyorum. Çocuğumun her zaman yanımda olmasını istiyorum.....

Araştırmacı: Çocuğunuzun babası ile de vakit geçirmesi gerektiğinin farkında olmalısınız.....

Anne: Aslında farkındayım ama babamız biraz fazla yoğun iş yüzünden o yüzden en çok ben vakit geçiriyorum çocuğumla.....

Bazı aile ortamlarında çocuktan anne sorumlu olmakta ve baba ise eve maddi açıdan destekleyen kişi rolündedir (Evans, 1997). Bu durumda, anne çocuğun isteklerine karşı koyamamakta ve babanın da çalışan durumda olması nedeniyle çocukla ilgilenme noktasında pasif durumda olmuştur. Bu da çocuğun ailesine istediklerini yaptırmaya yöntemlerine hakim olmasını sağlayan sebeplerden biri olabilmektedir. Ebeveynlerin ilk çocuğunun olması da bu durumu desteklemiştir. Anne- çocuk arasındaki bağı normal seviyeye indirgenmesi adına, çocuğun baba ile daha fazla vakit geçirmesinin gerekliliği, ebeveynlerin farkına varması gereken noktalardan birisidir. Yalnız, önerilerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilememesi ile önerilerin etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 9: Çocuk 8'e ait bilgiler (4yaş)

Problemleri Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Uyku düzensizliği	Gece boyunca sıklıkla uyanma bu yüzden anne çoğu zaman çocukla uyumakta	Çocuğun kendi yatağında yalnız uyuyabilir, anne çocuk uyuyana kadar yatağın kenarında oturabilir	İlk gece aşırı tepki göstermesi, ağlaması, yalvarma davranışlarını sergilemesi, ama ertesi gece uyurken sorun çıkarmaması ve tek başına uyuması
Anne bağımlılığı	Çocuk uyurken annenin eline sarılarak uyuma yoksa uyumama	Çocuk uyurken anne sadece yatağın kenarında oturabilir ve temas etmemesi gerekebilir	İlk gece problem yaşandığını ama sonraki gece sorunsuz uyumanın gözlemlenmesi
Gereksiz soru sorma	Gün içerisinde yerli yersiz soru sorduğunu, cevap mantıklı değilse sorularında ısrarlı davranması	Çocuğun sorduğu her soruya mantık çerçevesinde cevap verilebilir, her sorusu çok önemli bir şekilde cevaplanabilir, soru sormanın önemli bir öğrenme aracı olduğu belirtilebilir	Sorularında öncelikle artışın olduğu ama sonrasında sorularda azalma gözlenmesi
Gün içinde huzursuzluk, huysuzluk	Gün içinde gerekli gereksiz mızızlanma, huzursuzluk, huysuzluk yapma	Uyku düzenini kazandıktan sonra bu durumun daha az ortaya çıkabilir	Uyku düzenini kazandıktan sonra çocuk, gün içinde daha uyumlu olduğu gözlenmesi

Tablo 9'da, çocuğa özgü problem davranışlara dikkat çekilmiştir. Bu davranışlardan uyku düzensizliği ve anne bağımlılığı sebepleri açısından gelişim dönemine göre farklılık göstermiştir. Görüşmede;

Anne: Çocuğum kendimi bildim bileli geceleri düzenli bir şekilde uyumamıştır. Her zaman yanında beni ister ve elime sarılmadan da uykuya dalamıyor.....

Araştırmacı: Peki, bu durum ne zaman ortaya çıktı?

Anne: süttten kestiğim dönemde, süt emmek yerine artık koluma sarılarak uyumaya başladı. Önceleri benim için sorun olmuyordu ama zaman geçtikçe artık benim için eziyet haline dönüştü ve rahatsız olmaya başladım. Kendimden ayıramıyorum.....

Uyku düzensizliğinin uzun dönemli bir problem olduğuna anne dikkat çekmiştir. Çocuk süt kesme, yani 19 aylık iken, bu dönemi daha kolay geçirme adına, anne, çocuğun kendi koluna sarılmasına izin vererek pekiştirmiştir. Böylece çocuk o dönemden bu yana annenin koluna sarılarak uyumuştur. Çocuğun kendi içsel denetimini sağlayamaması ve kendini kontrol edememesi genellikle, anne-babaların bu konudaki hatalı tutumlarından kaynaklanmaktadır (Kaya, 2003). Büyüdükçe durumun daha da zorlaştığını fark eden anne, tabloda belirtilen, önerileri büyük bir ciddiyetle yerine getirmiştir. Önerilerin etkisinde de fark edildiği üzere çocuk, annenin duruşuna karşı koyamamış ve kabullenmiştir. Görüşmelerde ayrıca annenin altını çizdiği davranışlar da fark edilmektedir. Anne bunları görüşmede aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Anne: Çocuğum inanılmaz derece de gereksiz soru sormaktadır. Gün içerisinde yerli yersiz soru soruyor, cevap mantıklı değilse sorularında ısrar ediyor ve buda beni çok fazla yoruyor...

Araştırmacı: Çocuğunuz yaşı itibari ile soru sorabilir ve evet soru sayısında da artış olabilmektedir. Siz çocuğunuzun sorduğu bütün sorulara elinizden geldiği kadar mantıklı cevap vermeye çalışın böylece çocuğunuz aldığı cevaplardan tatmin olacaktır. Belli bir süre sonra soru sayısında da azalma fark edeceksiniz.....

Gelişim döneminin belirgin birkaç özelliği arasında sayılabilen soru sorma davranışı çocuğun yaş seviyesine göre normal olduğu gözlenmiştir. Önerilerin sonucunda ebeveyn çocuğunun davranışında gözle görülür bir şekilde olumlu yönde değişiklik fark ettiğini belirtmiştir. Ebeveynler, belirtilen diğer problem davranışlarda da araştırmacı tarafından sunulan önerileri bire bir takip ederek uygulamıştır. Böylece çocukta olumlu yönde davranışlar fark edilmiştir.

Tablo 10: Çocuk 9'a ait bilgiler (4 yaş)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
A tipi otizm	A tipi otistik, göz teması yok, konuşma yok, dikkat yetersiz	Uzman eğitimcilerden düzenli bir periyot da yardım alınabilir	Anne uzman bir hocan yardım almaya başladıklarını ifade etmesi
Anne tedirginliği	Çocuğunun durumu ile ilgili nerden bilgi alabileceğini bilmemesi, çocuğuna nasıl davranacağını bilmemesi	Çocuğunun özel bir durumunun olduğunu ve bu konuda bilgi edinmesi gerekebilir, alanında uzman kişilerden yardım alabileceği gerekebilir	Alanında uzman birkaç kişi ile görüşmesi ve bu konuda bilgi edinme isteği taşıdığı belirtilmesi

Tablo 10'da verilen veriler çocuğun özel eğitime gereksinimi olan bir birey olduğunu ortaya koymuştur. Görüşmede:

.....

Anne: Çocuğum A Tipi otizmlili bir çocuk. Ben çocuğuma nasıl yaklaşacağımdan emin değilim. Burada destek alabileceğim kimselerde yok. Ona yaklaşırken o kadar tedirginim ki yaptığım davranışlardan emin olamıyorum.

Araştırmacı: Sizin çocuğunuzla ilgili olan bu özel durum için, alanında uzman eğitimcilerden düzenli bir şekilde yardım almanızın daha doğru olacağını öneriyorum.....

Ebeveynlerin bu durumu fark edip kabullenmeleri sürecin uzamasına neden olmuştur. Uzayan süreç aile bireylerindeki tedirginliğin artmasına yol açmıştır. Bu bakımdan ebeveynlerin çocuğun özel durumu hakkında bilgi almalarının önemini kavramaları gerekmiştir. Böylece çocuğa olumlu yönde davranış kazandırma sağlanabilmiştir. Alanında uzman kişiler ile görüşerek aile bireyleri daha bilinçli bir şekilde davranış sergilemeyi öğrenebilecekken, aynı zamanda duruma karşı olan tedirginliğin de azalması öngörülmüştür.

4-6 yaş dönemi

Bu dönemde 3 farklı çocuk ve ebeveyn davranışlarına dikkat çekilmiştir.

Tablo 11: Çocuk 10'a ait bilgiler (4 yaş 6 ay)

Problemlili Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Öfke nöbeti	Öfke nöbetleri geçirmekte, kriz anında eline geçirdiği her şeyi fırlatmakta	Kriz anında fırlattığı eşyalar ya da oyuncaklar toparlanarak başka bir yere kaldırılabilir	Bu süreçte çocukta öfke patlaması ya da kriz nöbetlerinde azalma görülmesi
Davranış kontrol yetersizliği	Sinir anında kendini kontrol edememekte, saldırganlık davranışı sergilemekte	Davranış kontrolünü sağlama adına önlem alınarak davranılabilir	Önlem almada çoğu zaman yetersiz kalındığı bu yüzden davranış kontrolünü sağlamada sorun yaşanması
Tutarsız duygu durumu	Yaptığı hataları kabul etmeme, işlediği suçlu başkasına yükleme	Aile bireyleri bu tarz birkaç davranışı dramatize ederek kişi yaptığı hatadan sorumludur mantığı empoze edilebilir	Aile bireylerinin yapmış olduğu dramtizasyonun çocuğun ilgisini çekmesi ve kural takibi sorumluluğunu üstlenmesi
Baba düşmanlığı	Anneyi baba ile paylaşmamakta	Anne ile baba olmadan çocuğunda olamayacağı, ailenin ayrılmaz parçaları olduğu anlatılabilir	Anne-baba birlikteliğini sorgulaya devam etmesi
Uyku düzensizliği	Israrla anne ile uyuma, gece boyunca sıklıkla uyanma ve anneyi yanında isteme	Çocuk kendi yatağında uyuyabilir, uykuya dalarken anne-baba onu birlikte başucunda bekleyebilir, bu konuda taviz verilmemesi sağlanabilir	Anne-babanın davranışlarını taviz vermeden devam etmesi düzenin daha çabuk yerleşmesine yardımcı olması

Çocuğun davranışlarında ortaya çıkan problem davranışlar Tablo 11’ de ifade edilmiştir. Öfke nöbetleri, davranış kontrol yetersizliği, tutarsız duygu durumu, baba düşmanlığı ve uyku düzensizliği en çok dikkat çeken olumsuz davranışlar arasında yer almıştır. Bu davranışların yanında her davranış kendi içinde farklı olumsuz davranışların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Görüşmede:

Anne: Çocuğumda birden fazla problem davranış mevcuttur. Sanki hepsi birbiri ile ilişkili. Bu davranışlar arasında bazı en fazla dikkat çekiyor. Örneğin; çocuğum sinirlendiği zaman gözü hiçbir şey görmüyor ve o sırada elinde ne varsa rastgele fırlatıyor, bu durum beni çok üzüyor. Sanki karşımda farklı bir kişi görüyorum..... öfke nöbetleri bazen artmakta.... Ne yapacağımı bilmiyorum.

Araştırmacı: Çocuğunuzun fırlattığı nesneyi ortadan kaldırın. Her fırlattığı eşyayı sizin kaldırdığınızı gördüğü zaman bunu yapmayı bırakacaktır.....

Öfke nöbetlerinin devamında etrafta olan eşyaları ya da oyuncakları, eline geçen her şeyi karşıdaki kişiye fırlatma davranışı sergilemiştir. Fırlatılan eşyaların toplanarak ortadan kaldırılması öneri olarak ebeveynlere sunulmuştur. Böylece çocuk eşyalarının fırlatılma sonucunda toplandığını fark ederek bu davranışı tekrarlamaya özen göstermiştir.

Görüşmeler devamında:.....

Anne: Çocuğumda bulunan problemler davranışlar sırayla azaltmak istiyorum çünkü bir anda onun her duruma alışabileceğini düşünmüyorum, bu yüzden ne yapmalıyım, nerden başlamalıyım?

Araştırmacı: Her davranış için bizim, öğretmeninden yardım almamız ve farklı yöntemler kullanmamız daha doğru olacaktır. O yüzden, size tavsiye edilen davranış tutumlarını yerine getirmeniz durumu olumlu yönde etkilemeye yardımcı olacaktır.....

Terzian ve Fraser (2004), çocukta görülen bu problem davranışlarının aile ve çocuk işbirliğinin yanında anne-babanın öğretmen ile de düzenli iletişim halinde olması, problem davranışların görülmesinde azalma olduğunun fark edilmesini sağlamıştır. Ortaya çıkan problem davranışlarının genelinde, önerilerin ebeveynler tarafından yapılması ile davranışlarda olumlu yönde değişiklik sergilendiği gözlemlenmiştir.

Tablo 12: Çocuk 11’e ait bilgiler (4 yaş 6 ay)

Problemler Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Yemek yeme düzensizliği	Yemek öğünleri yerine abur cubur yemek	Evde olabildiğince abur cubur bulundurulmamalı böylece öğünlerde yemek yeme alışkanlığı kazanabilir	Birkaç günün sonunda artık daha düzenli yemek yemesi
Arkadaşlar arası uyum problemi	Evde yalnız olduğu için arkadaş ortamında uyumu sağlayamamakta	Sıklıkla akranlarıyla vakit geçirebileceği ortamlar düzenlenebilir, akranlarıyla oyun oynayabilir	Akranlarına alıştıktan sonra daha az uyum problemi göstermesi
Uyumsuzluk	Evde yalnız olduğu için sıkılmakta, tek kişilik aktiviteler onu rahatlatmaya yeterli değil	Akranları ile daha fazla oyun oynayabilir, enerjisini boşaltamaması davranışı tetikleyebilir	Arkadaşları ile daha fazla fiziksel aktivitelerde bulunması sonucunda çocukta rahatlama görülmesi

Çocuk 11’de, evde tek çocuk olmanın verdiği bir yalnızlığın sebep olduğu bazı problem davranışlar gözlenmiştir. Tablo 12’de, yemek yeme problemi, arkadaşlar arası uyum problemi ve uyumsuzluk dikkat çeken olumsuz davranışlardır. Görüşmede:

Anne: Çocuğum düzenli yemek yemiyor, abur cubur yiyor....

Araştırmacı: Sizin evde abur cuburu tüketmemeniz gerekmektedir çünkü alternatifi olduğunu bildiği sürece yemeyecektir. Bu yüzden evde abur cubur bulundurmayın.....

Yemek yeme problemine yönelik sunulan öneriler, annenin evde çocuğun tüketmeyi sevdiği abur cuburları eve almadan, daha besleyici ana öğünler tüketmesidir. İlk zamanlar çocuk büyük tepkiler göstermekte ama zamanla ebeveynlerin ortak duruşu ile yemek yeme problem davranışında olumlu yönde değişiklikler gözlenmiştir. Diğer

iki problem davranışın birbirleri ile yoğun bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu durum görüşmede aşağıdaki şekilde ortaya konulmuştur:

.....

Anne: Çocuğum evin tek çocuğu. Tabi ki bütün ilgimiz onun üzerinde ve bir dediğini iki etmiyoruz. Ne isterse elimizden geldiğince yapmaya çalışıyoruz. Sanırım bu yüzden çocuğum arkadaşları ile oynamayı, paylaşmayı bilmiyor, çok uyumsuz bir çocuk.....

Araştırmacı: Sıklıkla akranlarıyla vakit geçirebileceği ortamlar düzenleyin, onlarla oyun oynamasını sağlayan. Arkadaşlarına alışması için zaman verin. Bir süre sonra oynamayı öğrenecektir. Oynarken enerjisini atabileceği, rahatlayabileceği aktivitelerle de arkadaşları ile müdahil etmeye çalışın.....

Evde tek çocuk olmanın istenmeyen sonuçlarından biri olarak söylenebilen davranışlardan, uyum problemi, özellikle arkadaşlarına yönelik baş göstermiştir. Ev içi yalnızlığın getirdiği can sıkıntısı ile çocukta uyumsuzluk davranışın da iyice artış gözlenmiştir. Önerilerde çocuğun akranları ile daha çok vakit geçirmesi, çocuğun çevresine, yeni girdiği ortamlara daha kolay uyum sağlayabilmesine yardımcı olabilmektedir. Elbette ki, okulöncesi eğitimin, çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi de vurgulanmaktadır (Uğur, 1998; Dinç, 2002; Turan ve Aral, 2008). Ebeveynlerin önerilerin etkisi ile ilgili paylaşımında bulunduğu dikkat çeken nokta, çocuğun akranları ile birkaç gün düzenli olarak, oyun oynadıktan sonra, artık daha uyumlu davranışlar sergilediği, arkadaşları ile paylaşımlarında artış gözlemlendiği ifade edilmiştir.

Tablo 13: Çocuk 12'ye ait bilgiler (4 yaş 9 ay)

Problemleri Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
İnatçılık	İstediklerini yaptırmaya yönelik davranışlar sergileme, her şeyin ona göre düzenlenmesi gerektiğini düşünüyor	Önlem almaya yönelik davranışları gözlemlenebilir, inatlaşmadan daha yumuşak geçişler sağlanabilir, problem davranışları görmezden gelmeye çalışılabilir, inatlaşmanın karşılıklı olduğu belirtilerek ebeveynlerin bundan kaçınması gerektiği vurgulanabilir	Problem davranışta önce artış sonrada azalma gözlenmesi isteklerini daha kabul edilebilir düzeye çekmeye başlaması
Uyum problemi	Evde tek çocuk olma, her şeyin ona ait olduğunu düşünme, paylaşmama	Akranları ile daha çok iletişime geçilerek, oyunlar oynaması sağlanabilir, özellikle paylaşımcı çocuklar ile oynamasına dikkat edilebilir	Paylaşımına açık olan akranlar ile oyun oynaması çocuğun daha kolay uyum sağlaması
Olumsuz davranış sergileme (saldırganlık, vurma, benmerkezci)	İsteklerini ifade ederken saldırganlaşmakta, istediği yapılmadığında, eline geçen her şeyi fırlatma davranışı sergilemekte	Çocuğun isteklerini bildirmeden önce ebeveynlerin çocuğa makul seçenekler sunabilmelidir ve mutlaka yerine getirmesi, fırlattığı eşyaları ortadan kaldırmasına dikkat edilebilir, ör: oyuncaklarını fırlatıyorsa onları kaldırma	Önceden ebeveyn tarafından belirlenmiş seçenekler, çocuğun daha olumlu davranışlar sergilemesini sağlaması, 3. haftadan itibaren çocukta olumlu yönde gözle görülür değişiklikler meydana gelmesi
Anneyi babadan kıskanma	Babaya yönelik olumsuz davranışlar sergileme, anneyi paylaşmama	Anne babanın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunun ve bunun değiştirilemeyeceği, sevdiği arkadaşlarının anne-babası üzerinden durum, hikâye şeklinde anlatılabilir	Çocuğun anne-baba bütünlüğünü hala yeterince kabul edememesi, hikâyelerde kabullenirken kendi ebeveyninde kabullenememesi, hala anneyi babadan kıskanması

Tablo 13’de, çocuğun gelişim dönemindeki problem davranışlar iyice ebeveynlerin dikkatini çekmiştir. Problem davranışlar çocuğun aile ve arkadaş çevresini ile olan iletişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Aslan, 1992). İnatçılık, uyum problemi, olumsuz davranış sergileme (saldırganlık, vurma, benmerkezci) ve anneyi babadan kıskanma davranışları çocuk 12’nin ebeveynlerin fark ettiği problem davranışlardır. Görüşmelerde:

.....

Anne: Çocuğum istediğini yaptıran kadar ısrar etmektedir. Biz babası ile ona nasıl davranacağımızı bilmiyoruz. Her şeyin kendi isteğine göre düzenlenmesini istiyor.

Araştırmacı: Çocuğunuzla inatlaşmadan yumuşak geçişler kullanarak ilgisini farklı bir tarafa yönlendirin. Böylece inatlaşmayı unutarak sizinle iletişime geçmeye başlayacaktır.

.....

İstedikini yaptırmaya yönelik davranma ve etrafındaki her şeyin ona göre düzenlenmesi gerektiğini düşünmesi ve buna rağmen ebeveynlerin kendilerine göre davranmaları, çocuğun inatçılık davranışının varsayılan nedenleri arasındadır. Bu duruma yönelik yapılan önerilerde, inatçılığı tetikleyen davranışlara karşı önlem alınması ve isteklerin makul düzeyde yerine getirilebileceği bunun dışındaki durumlarda şartların zorlanmadığını yumuşak geçişler ile ifade edilmesi problem davranışları azaltma yöntemleri bulunmaktadır. Problem davranışta önce artış sonrada azalma gözlenirken, isteklerini daha kabul edilebilir düzeye çekmeye başlaması önerilerin etkisini ortaya koymuştur. Evde tek çocuk olmanın sonucu olarak görülebilen problem davranışlarından uyum sorunu, çocuğun arkadaşları ile arasında sağlıklı iletişim kurmasının önüne geçmiştir. Paylaşmayı öğrenme adına çocuğun akranları ile daha çok oyun oynaması, vakit geçirmesi olumsuz davranışında gözle görülür olumlu bir değişikliğin olmasına zemin hazırlamıştır. Görüşmelerin devamında:

Anne: Çocuğum istediği şey olmadığı zaman saldırgan bir çocuk oluyor. Ben onunla baş edemiyorum. Her zaman her istediği olmalıymış gibi davranıyor ve bizden de bunu bekliyor.....

Araştırmacı: Çocuğunuzun seçmesine izin verin ama sizin seçtikleriniz arasından seçim yapmasını sağlayan. Böylece çocuk kendisi seçmiş olduğu için kendisini bağımsız hissedecek ve ebeveynler de kendi seçmiş oldukları arasından çocuk seçeceği için onlarda mutlu olacaktır.....

İsteklerinin yerine gelmemesine tepki olarak ya da çocukların yaşamlarındaki sorunlar, uyum güçlüklerine de sebep olurken, çocukların etrafına saldırganlık, vurma gibi olumsuz davranışları sergilemektedir (Rudo, Powell, Dunlap, 1998; Fox, Dunlap, Cushing, 2002). Çocuğun isteklerini bildirmeden ebeveynlerin makul seçenekler sunması ve çocuğunda bu seçenekler arasından seçim yapması saldırganlık davranışında azalmasını sağlayabilmiştir. Çocukta görülen diğer bir dikkat çekici problem davranış ise anneyi babadan kıskanmadır. Bunun nedenleri, babaya yönelik olumsuz davranışlar sergileme ve anneyi gereğinden fazla sahiplenme olabilir. Çocuğun bu davranışını yumuşak geçişlerle kabullenmesi için ebeveynlerin çocuğu bu durumu kabullenmesini sağlamasına yardımcı olabilecek yöntemleri kullanması ile gerçekleşir. Örneğin, aile kavramında anne-babanın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu anlatan hikâyeleri anlatma. Önerilerin etkisinde ise çocuğun bu durumu kabullenmesi için belli bir sürenin geçmesi ve ebeveynlerin sunulan önerileri devam ettirmesi yararlı olabilecektir.

6-12 yaş dönemi

Bu dönemde bir çocuğun ve ebeveynin karşılaştığı çeşitli problem davranışlarına dikkat çekilmiştir.

Tablo 14: Çocuk 13'e ait bilgiler (11 yaş)

Problemleri Davranış	Varsayılan Nedenler	Öneriler	Önerilerin Etkisi
Dikkat eksikliği	Başladığı bir işi tamamlarken zorlandığı, 3 dakikadan fazla aynı işi yapamama	Dikkat artırıcı etkinlikler yapılabilir, konuşurken karşılıklı göz teması kurulabilir	Dikkatini toplama olumlu yönde artış gözlenmesi
Arkadaş edinememe	Sınıf içinde ve dışında iletişim kurduğu ya da birlikte vakit geçirdiği bir arkadaş bulunmamakta	Çocuğun gözleyebileceği, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik sohbet ortamları oluşturabilir, arkadaş edinmesi için cesaretlendirebilir	Sınıftan 2 arkadaşı ile beraber ders çalışmaya başlaması, görüşmelere arkadaşlarını davet ederek onlarla paylaşımda bulunması
İletişim problemi	Aile bireyleri ve arkadaşları ile paylaşımda bulunmaması, konuşurken karşı tarafı kötü duruma düşürmeye odaklanma	Dinlemeyi öğrenmeye yönelik çalışmalar yapılabilir, karşı tarafın anlattığı duruma yönelik yorum yapmadan sadece dinleme ve empati kurulabilir	Kendini kontrol etmeyi öğrenme, dinleme davranışını yerine getirmede olumlu yönde artış gözlemlenmesi
Paylaşmama (her konuda)	Kendisine ait hiçbir eşyayı bir başkası ile paylaşmama, arkadaşının başka biri ile konuşmasını istememe	Kendisi dışındaki bireyleri seyretmesi sağlanabilir, davranışlarını izlenebilir, anne-babasının çevresi ile iletişimini gözlemlenebilir	İzleyerek herkesin birbiri ile etkileşimde olduğunu, birbiri ile paylaşımda olduğunu fark etmesi ve kendisinin bu yönde davranmaya çalışması
Benmerkezci	Her konuda önceliğin kendi isteklerinde olması, her şeyin ona göre düzenlenmesi gerektiği	İnsanların toplumda birlikte yaşama kuralları hakkında bilgilendirilebilir	Kendini toplumun bir parçası olarak düşünmesine yardımcı olması, karşılıklı hoşgörüyü öğrenmeye çalışması

Tablo 14' de, çocuğun kendini bulunduğu ortamın bir parçası olarak hissedememesinin (Aslan, 1992) yol açabileceği bazı davranış problemleri ve gelişim döneminin sebep olabileceği olumsuz davranışlar ve bu davranışların aynı zamanda okuldaki öğrenmelerini de negatif yönde etkileyerek başarılı olmasının önüne geçmesi verilmektedir (Vaughn, Hogan, Lancelotta, Shapiro ve Walker, 1992; Breslau, Miller, Bohnert, Lucia ve Schweitzer, 2009). Bunlar, dikkat eksikliği, arkadaş edinememe, iletişim problemi, paylaşmama (her konuda) ve her durumda benmerkezci tutumdur. Her problem davranışın kendine ait olumlu yönde değiştirme yöntemleri ve çalışmaları bulunmaktadır. Çocuk 13'e yönelik yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak, onun kendisini bulunduğu ortama ait hissetmesini sağlama ve toplumun bir parçası olarak görmesini sağlama önemlidir. Görüşmede:

Baba: Çocuğum dikkatini toplayamamaktadır. Bu yüzden derslerde başarı düzeyi düşmektedir. Arkadaşları ile de iletişim kurmada sorun yaşıyor. Mesela: doğru düzgün bir tane arkadaşı bulunmamaktadır.....

Araştırmacı: dikkat toplamaya yönelik çalışmalar yapacağız ve bunun sonucunda dikkat problemi en aza inecektir..... İletişim konusunda da farklı yöntemler kullanılarak, ikili iletişim tekniklerine yönelik çalışmalar yapacağız. Bu konuda sizin destekleyip cesaretlendirmenizi tavsiye ediyorum.....

İletişim becerilerinin yeterli seviyede olmaması çocuğun ailesi ve arkadaşları arasında sağlıklı bir bağ kurmada problem yaşamasına yol açabilmektedir. Problem davranışlarda verilen önerilerdeki çalışmaları, çocuk düzenli olarak yaparak problem davranışın olumlu yönde değişiklik göstermesini sağlamıştır. Ebeveynlerin, çocuğun isteklerini göz önüne alırken, kendi isteklerini de göz ardı etmemesi çocuğun daha sağlıklı kararlar vermesine yardımcı olmuştur. Çalışmalar sonucunda çocuk ikili ilişkilerde olumlu yönde gelişmeler göstermiştir. Hatta son birkaç görüşmeye edindiği arkadaşlarını da getirerek bu konudaki değişiklikleri ortaya koymuştur. Böylece arkadaş edinmede paylaşımcı, uyumlu olduğunu sergilemiştir.

Bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kazandığımız davranışlarımız hayatımızı şekillendirerek yön vermektedir. Davranışların kontrolünü sağlama adına kişinin önce kendisini kontrol etmesi gerekmektedir. Ebeveynler, çocuğun

kendini kontrol etmesine yardımcı olmada önemli role sahiptir. Aslında, aile bireylerinin çocuğun neredeyse bütün davranışları üzerindeki etkisi yadsınamaz. Çocuk büyürken yanında bulunan kişileri gözlemleyerek ve model alarak bilinçaltında kendisine yönelik çıkarımlarda bulunur ve yeri geldikçe bu davranışları kullanır (Diken, 2009). Bu bakımdan yakın çevrenin çocuk üzerindeki etkisi kabul edilebilir düzeydedir. Birincil çevre olan ailenin etkisinin yanında arkadaş çevresinin de belirleyici olduğu bazı davranışlar mevcuttur.

Her yaş grubunun kendine has belirli dönemlerinin olduğu gibi, her çocuğun kendine özgü belirli problem davranışları (Le Compte, Okman ve Sükan, 1979) vardır. Çocukların istedik yönde davranış edinebilmelerini sağlamak için gelişim döneminin özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010). Çocukların problem davranışlarına dikkat çekilmesinin yanında duruma ilişkin ebeveyn tutumları da ayrıca önemlidir. Bu yüzden çocukların davranışlarına yönelik oluşturulan tabloların yorumlanmasında her çocuğun aile ilişkilerine de değinilmeye çalışılmıştır. Araştırma, çocukların 4 yaş grubu altında toplanması ile her çocuğun kendine özgü olan gelişimsel dönem davranışına da dikkat çekmiştir. Problem davranışlar her çocukta kendini farklı göstermiştir. Bu yüzden her problem davranış kendine özgü, kişiye özel önerileri barındırıp, önerilerin etkisinde de olumlu ya da olumsuz davranışın ortaya çıkması kendisine özgü özelliğinin olduğunu ortaya koymuştur.

Ebeveynlerin çocuğun gelişimleri üzerinde etkisi olduğu gibi, çocuğun problem davranışları üzerinde de etkiye sahip olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle, araştırma kapsamında sunulan önerileri yerine getirmeye çalışan ebeveynlerin, yerine getirilen önerilerin genelde çocuk üzerinde olumlu ve gözle görülür bir değişiklik fark edebildiklerini ifade etmektedirler. Bu açıdan ebeveynler, kendi tutumlarının çocuğun problem davranışları üzerinde olumlu ya da olumsuz yönde etkiye sahip olduğunu araştırmacı ile görüşmelerinde ifade etmişlerdir.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonucunda çocukların yaş aralıklarına bakıldığında, yaş düzeyi azaldıkça yoğun olarak yemek yeme düzensizliği, uyku düzensizliği ve bunun da beraberinde getirmiş olduğu iştahsızlık ve huzursuzluk durumları belirlenmiştir. Çocukların bu davranışları, annede, kendisini yeterli görememe, suçluluk, tedirginlik gibi hislere kapılmasına neden olmuştur. Bu noktada ebeveynlerin, çocuğun kendisine ait yatakta uyumasına ve gün içerisinde çocukla oyun oynamanın gerekliliğine önem vermeleri gerektiği söylenmiştir. Önermeler doğrultusunda çocukta belirli olumlu değişimlerin olduğu gözlenmiştir. Ayrıca çocukta benmerkeziliğin başladığı, inatçılık ve dil karmaşasının yaşandığı gözlenmiştir. Bu arada, ev içerisinde çocuk dil ayırımı yapana kadar bir dil konuşulması, inatçılığı konusunda ise, önlem odaklı bir yol izlenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak çocukta kelime hazinesinde artışların gözlemlendiği, inat seviyesinde azalmalar olduğu fark edilmiştir.

Çocuklarda yaş büyüdükçe gelişim özelliklerine oranla olumsuz davranışları da değişmektedir. İlerleyen yaşlarda çocuklarda anne çocuk bağımlılığı, huysuzluk ve huzursuzluk, öfke nöbetleri, iletişim problemleri, paylaşamama, arkadaş edinememe gibi davranışlar öne çıkmaktadır. Bu olumsuz davranışları olumluya çevirme adına ebeveynlere, çocuğun iletişim ve sosyal becerilerini geliştirmeleri için, dinlemeye yönelik çalışmaların yapılması, diğer arkadaşlarını ve onların iletişimlerinin nasıl olduğunu gözlemleme şansı tanımaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak çocukta dinleme ve iletişim becerilerinde olumlu yönde bir artışın olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer davranış olan anne çocuk bağımlılığı için, çocuğa başarabileceği sorumluluk verip kendi bağımsızlığını kazanmasına yardımcı olması gerektiği iletilmiş ve sonucunda çocukta anneye bağımlılığın azaldığı fark edilmiştir.

Araştırma, ebeveynlerin ve çocukların davranışlarının nedenlerinin, kendi içindeki ilişkisinin önemine dikkat çekerek aile içi iletişimin etkisine yoğunlaşmaya çalışmıştır. Bu açıdan, sonraki araştırmalar için dikkat çekici noktalar içerebilmektedir. Bu noktalar gelecekteki araştırmalar için farklı seçenekler olarak ortaya çıkabilmektedir. Böylece, araştırmacılar, çocukların davranışları göz önüne alınarak bunların farklı nedenlerine değinebilecek ve bu davranışların kendi arasındaki ilişkilerinin de etkisini ortaya koyabilecektir. Araştırma yapıma şekli ve sonuçları göz önüne alınarak, yükseköğretim kurumlarının bu hizmeti sağlamasının, katılımcıları olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir. Hatta çocukta ortaya çıkan problem davranışları nedenleriyle kapsayan bir ders programı, eğitim programına dâhil edilebilir. Böylece, ebeveynlerin en doğru kaynak olarak kabul edilen eğitim kurumlarından bire bir faydalanabilecekleri söylenebilir. Çocuğun problem davranışlarının nedenlerini fark eden ve duruma göre hazırlanan aile ortamı, bu durumda, kişinin gelişimini pozitif bir şekilde yönlendirebileceği söylenebilir. Araştırmacıların, proje kapsamlı çalışmalara, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip ailelerin çocuklarının da dâhil edilmesi ile birlikte, birbirinden farklı problem davranışların fark edilebileceği söylenebilir. Böylece, bu problem davranışlara yönelik, araştırmacıların geliştireceği yeni ve farklı davranış yöntemlerinin, çocuğun problem davranışları üzerindeki etkisinden söz edilebilecektir. Araştırma göz önüne alınarak, proje kapsamlı çalışmalar yapılabilmesi adına sonraki araştırmalar için yönlendirici olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2010). "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği)", **Kuramsal Eğitimbilim**, 3/1, 93-110.
- Anooshian, L. J. (2005). "ViolenceandAggression in theLives of HomolelessChildren: A Review", **Aggression and Violent Behavior**, 10/2, 129-152.
- Arı, R. (2005). **Gelişim ve Öğrenme**, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Arkan, B. ve Üstün, B. (2009). "Davranım Bozukluğu Olan Çocuklara Psikiyatrik Yaklaşımda Anne Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**,1, 155-174.
- Aslan, E. (1992). "Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri", **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 4, 7-14.
- Ataç, F. (1991). *İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim*, Beta Basım Yay. A.Ş, İstanbul.
- Bailey, K. D. (1982). **Methods of Social Research**, 2nd Ed.,TheFree Pres., New York.
- Beautrais, A. L., Fergusson, D. M. ve Shannon, F. T. (1982). "Family Life Events and Behavioral Problems in Preschool aged Children", **Pediatrics**, 70/5, 774-779.
- Birkan, B. (2002). "Çocuklarda Davranış Sorunları ve Başa Çıkma Yolları", *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 17, 18-20.
- BRAM (2003), Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları ve Özel Eğitim Gerektiren Durumlar (2003), **Bursa Rehberlik ve Araştırma Merkezi**, Bursa.
- Breslau, J., Miller, E., Bohnert, N., Lucia, V. Ve Schweitzer, J. (2009). "TheImpact of EarlyBehaviorDisturbances on AcademicAchievement in High School", **Pediatrics**, 123/6, 1472-1476.
- Clark, L. (1996). **Sos! Ana Babalara Yardım**, (Çev: G. Yazgan), 2.Baskı, Evrim Yayınevi Tic. Ltd., İstanbul.
- Çağdaş, A. (2003). **Anne-Baba-Çocuk İletişimi**, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). "Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 15/1, 105-122.
- Diener, L. M.,ve Kim, D. (2003). Maternal and Child Predictors of Preschool Children's Social, Competence", **Journal of Applied Developmental Psychology**, 25/1, 3-24.
- Diken, İ. (2009). **Erken Çocukluk Döneminde Davranış Problemleri ile Baş Etme**, Maya Akademi, Ankara.
- Dinç, B. (2002). Okul Öncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişimine Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Dursun, A. (2010). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Ekşi, A. (1999). "Çocuğun Ruhsal ve Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Dönemlere Özgü Sorunları", **Ben Hasta Değilim**, (Ed: A. Ekşi), Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- Eliot, J (1991). **Action research for educational change**. Buckingham: Open University Press
- Evans, C. (2007). Turkish Father's Attitudes to and Involvement in Their Fathering Role: A LowSocio-Economic Sample. (Unpublishedmasterthesis). Boğaziçi University, Master of Arts inEducationalSciences,Istanbul.
- Fox, L.,Dunlap, G. Ve Cushing, L. (2002). "Early Intervention, Positive Behavior Supportand Transition to School", **Journal of Emotional and Behavioral Disorders**, 10/32, 149-157.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2003). **How to design and evaluate research in education** (5th Ed.). New York: Mac Graw Hill, Inc
- Gander, J. M.ve Gardiner, H.W. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Geçtan, E. (2006). *İnsan olmak*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gottman, J. M. ve Putallaz, M. (1981). "An Interactional Model of Children'sEntryinto Peer Groups", **Child Development**, 52, 986-994.

- Güney, S. (2009). **Davranış Bilimleri**. 5. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngör, A. (1995). **Aile İçi Etkileşim**, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Gürşimşek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z. ve Ekinci, D. (2006). "Annenin Ruhsal Belirtileri ile 5-6 Yaş Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi**, İstanbul YA-PA Yayınları Bildiri Kitabı, III. Cilt, s. 359- 369.
- Kandır, A. (2000). "Öğretmenlerin Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemlerine İlişkin Bilgi ve Tutumları", **Gazi Üniv. Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2/1, 42-50.
- Karakuş, A. (2008). Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formunun Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Kasatura, İ. (1998). **Kişilik ve Özgüven**, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kaya, C. (2003). Öğretmenlere Öneriler, Zambak Yayınları, İstanbul.
- Kırkinciöğlü, M. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Le Compte, G., Okman, G. ve Sükan, Z. (1979). "*Çocuğunuz ve Siz*", **Ana Babaya Kılavuz** (Ed: S. Özgediz), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mckay M. ve Fanning P. (1998). Özgüven Yaratılması ve Korunması, (Çev: A. Tatlier), Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Nelsen, J., Lott, L. Ve Glenn, S. (2002). *Çocuk Eğitiminde A'dan Z'ye Pozitif Disiplin*, (Çev: M. Ersin), İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Odom, S. L. (2000). "Preschool Inclusion: What We Know And Where We Go From Here", **Topics in Early Childhood Special Education**, 20/1, 20-27.
- Öğülmüş, S. (2001). **Kişiler Arası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özabacı, N. (2006). "Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Fırat University Journal of Social Science)**, 16/1, 163-179.
- Ozankaya, Ö. (2000). **Sosyoloji Ders Kitabı**. Doğan Yayıncılık, Ankara.
- Profeta, Y. (2002). *Çocuğın Davranış Problemleri ile Ebeveyn Çatışmasını Algılayışı Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Rudo, Z. H., Powell, D. S. ve Dunlap, G. (1998). "The Effects of Violence in the Home on Children's Emotional, Behavioral, And Social Functioning: A Review of the Literature", **Journal of Emotional and Behavioral Disorders**, 6/2, 94-113.
- Sezer, Ö. (2006). "Okul öncesi dönemde bulunan çocuklarda sık rastlanan uyum ve davranış bozuklukları ve bu bozukluklara ilişkin öğretmenlerin görüşleri", **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi**, İstanbul YA-PA Yayınları Bildiri Kitabı, III. Cilt, s. 280-293
- Sürücü, A. (2005). "Anne-Baba Çocuk İletişimi", Öğretmenin Dünyası, (Ed. A. M. Sünbül), Mikro Yayıncılık, Ankara.
- Taner Derman, M. ve Başal, H. A. (2013). "Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki", **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1/2, 115-144.
- Terzian, M. A. Ve Praser M. W. (2004). "Preventing Agressive Behavior and Drug Use in Elementary School: Six Famiy-Oriented Programs", **Agression and Violent Behavior**, 10/4, 407-435.
- Turan, D. E. ve Aral, N. (2008). "A Study on the Vimsel Perception Behaviour of 60-71 Mounth Children Low Scio-Economic Level Who Attend And Do Not Attend Preschool (Konya City Sample), Change And Challenge an Education", **A Them Institute For Education and Research**, (Ed. L.S. Woodcock). Hard Back, Atiner.
- Uğur, H. (1998). Anasınıfı Eğitiminin Sosyalleşmedeki Rolü ve Öğrencileri Sosyalleştirme Açısından Özel ve Devlet Anasınıflarının Karşılaştırılması. (Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyolojik Anabilim Dalı, Sakarya.
- Vaughn, S., Hogan, A., Lancelotta, G., Shapiro, S. ve Walker, J. (1992). "Subgroups of Children with Severe And Mild Behavior Problems: Social Competence and Reading Achivement", **Journal of Clinical Child Psychology**, 21/2, 98-106.

- Yavuzer, H. (2001). **Yaygın Ana-baba Tutumları, Ana-Baba Okulu**, (9. Basım), Remzi Kitabevi, Ankara.
- Yavuzer, H. (2004). **Ana-baba ve Çocuk**, (17. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2012). **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1992). **Değişken Toplumda Aile ve Çocuk**, (4. Baskı), Özgür Yayınları, İstanbul
- Yörükoğlu, A. (1995). **Çocuk Ruh Sağlığı**, Esin Yayınevi, İstanbul.
- Ziyalar, A. (1984). "Okulöncesi Çocuklarda Kötü Alışkanlıklar ve Davranış Bozuklukları", **Aile ve Çocuk Dergisi Konferansları**, 4, 228-238.